

Kraków, 12.08.2019 r.

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Prof. zw. dr hab. Marta Makara-Studzińska
Zakład Psychologii Zdrowia
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Collegium Medicum

Recenzja rozprawy doktorskiej

pt. „*Negatywne doświadczenia z dzieciństwa a poczucie skuteczności i radzenie sobie z emocjami u młodzieży zażywającej narkotyki*”

mgr Aneta Pawlińska

Promotor: Prof. UJK dr hab. n.hum. Monika Szpringer

Promotor pomocniczy: dr Tomasz Orczykowski

Literatura naukowa wskazuje, że traumatyczne doświadczenia z dzieciństwa są ważnym problemem społecznym i wywołują poważne konsekwencje psychiczne oraz somatyczne, zarówno u dzieci jak i dorosłych. Z dostępnych badań naukowych wynika, iż stres wczesnego dzieciństwa obejmuje różne formy wykorzystania i zaniedbania dzieci, wywiera głęboki, krótko- i długoterminowy wpływ na fizjologię człowieka, zarówno w ośrodkowym jak i obwodowym układzie nerwowym. Wiąże się ze zwiększonym ryzykiem wystąpienia wielu zaburzeń psychicznych, w tym depresji, zaburzeń lękowych oraz zespołu stresu pourazowego.

Dzieciństwo jest szczególnym etapem w życiu człowieka, istotnie wpływającym i kształtującym jego dalszy rozwój. Krzywdzenie dzieci wywołuje negatywne skutki w aspekcie indywidualnym i społecznym. Dotyczą zarówno doświadczeń, które bezpośrednio szkodzą dziecku (w tym przemoc fizyczna, psychiczna, werbalna, seksualna oraz zaniedbanie fizyczne lub emocjonalne), jak również tych, które wpływają na nie poprzez środowisko, w którym dziecko dorastało (w tym separacja rodziców, choroby psychiczne, alkohol, używanie narkotyków).

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa
i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska
Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

WPLYNEŁO
Wydział Lekarski i Nauk o Zdrowiu
Data ..... 20/08/19 .....
L.dz. ....

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Realizacja podjętego przez Doktorantkę projektu badawczego jest uzasadniona względami teoretycznymi i praktycznymi. Podjęty temat dotyczy niewątpliwie mało rozpoznanego i opracowanego w Polsce zagadnienia, stąd przeprowadzone badania uważam za wysoce celowe i nowatorskie. Niniejsza rozprawa jest także bardzo cennym uzupełnieniem luki widocznej w analizach naukowych.

Rozprawa doktorska mgr Anety Pawlińskiej liczy 104 strony (wraz ze spisem skrótów, tabel, rycin i aneksem) i obejmuje 7 rycin, 24 tabele, spis piśmiennictwa uwzględniający 158 pozycji oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Bibliografia jest obszerna i składa się z odpowiednio dobranych i prawidłowo zapisanych 158 pozycji polskich i zagranicznych, w znacznej mierze z ostatnich 10 lat. W pracy znajduje się aneks, w którym zawarto zastosowane narzędzia badawcze.

Konstrukcja pracy jest klarowna, ma typowy układ metodologiczny, składa się z następujących rozdziałów: Wstępu, przedstawiającego w sposób wyczerpujący analizowany problem w świetle literatury; Celu pracy, Materiału i Metodyki, zawierającego charakterystykę badanej grupy, kryteria włączenia do grupy badanej, procedurę badań, opis narzędzi badawczych, metody statystyczne analizy badań; kolejny rozdział zatytułowany Wyniki badań zawiera analizę uzyskanych danych. Rozdział V to Dyskusja, VI Wnioski, rozprawę kończy rozdział piśmiennictwo, oraz streszczenia i aneksy.

Zarówno układ pracy, jak i dobór i znajomość, a także ujęcie literatury przedmiotu (i to z kilku dziedzin), dobór metod i narzędzi badawczych świadczą o bardzo dobrym przygotowaniu metodologicznym Autorki, jednocześnie o poprawnym warsztacie naukowo-dydaktycznym. Edytorska strona rozprawy jest poprawna.

Dysertacja składa się z części teoretycznej i empirycznej.

W części teoretycznej o nazwie Wstęp Doktorantka wykazała doniosłość tematu swojej pracy i badań realizowanych w konwencji badań nauk o zdrowiu - medycyny i psychologii. Walorem części teoretycznej dysertacji jest bardzo dokładna analiza zagadnień związanych z zażywaniem narkotyków przez młodzież.

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa

i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Pragnę podkreślić niezwykle cenne uwzględnienie przez Doktorantkę problemu wpływu negatywnych doświadczeń z dzieciństwa na życie dorosłe człowieka. W sposób wysoce merytoryczny Autorka zwróciła także uwagę na problematykę poczucia własnej skuteczności u dzieci i młodzieży oraz rozwoju kompetencji emocjonalnych.

Rozważania Autorki są wyczerpujące i bardzo dobrze wyważone, opierają się właściwie dobranych materiałach źródłowych. Doktorantka wykazała dużą staranność i wnikliwość oraz umiejętność sprawnego posługiwania się cytowanym piśmiennictwem. Walorem zbioru piśmiennictwa jest znaczący udział najnowszych obcojęzycznych pozycji związanych z tematem dysertacji.

Część empiryczną poprzedza omówienie założeń metodologicznych i organizacyjnych badań.

Doktorantka sformułowała następujące problemy badawcze :

Główny problem badawczy:

Jaki jest związek między negatywnymi doświadczeniami z okresu dzieciństwa, a poczuciem skuteczności i radzeniem sobie z emocjami u młodzieży w wieku 16-18 lat zażywającej narkotyki?

Problemy szczegółowe:

1. Jakie typy negatywnych doświadczeń z okresu dzieciństwa posiada najczęściej młodzież zażywająca narkotyki?
2. Jaki jest związek pomiędzy liczbą negatywnych doświadczeń przeżytych w okresie dzieciństwa a radzeniem sobie z emocjami u młodzieży zażywającej narkotyki?
3. Jaki jest związek pomiędzy typem negatywnych doświadczeń przeżytych w okresie dzieciństwa a radzeniem sobie z emocjami u młodzieży zażywającej narkotyki?
4. Jaka jest subiektywna kontrola gniewu, lęku i depresji u młodzieży zażywającej narkotyki i posiadającej negatywne doświadczenia z okresu dzieciństwa?
5. Jaki jest związek pomiędzy liczbą negatywnych doświadczeń przeżytych w okresie dzieciństwa a poczuciem własnej skuteczności u młodzieży zażywającej narkotyki?

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa

i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

6. Jaki jest związek pomiędzy typem negatywnych doświadczeń przeżytych w okresie dzieciństwa a poczuciem własnej skuteczności (siłą przekonania) u młodzieży, która zażywa narkotyki?
7. Jaki poziom poczucia własnej skuteczności ma młodzież zażywająca narkotyki i posiadająca negatywne doświadczenia z okresu dzieciństwa?

Do zrealizowania celu badań Doktorantka zastosowała następujące metody badawcze: autorski kwestionariusz ankiety, standaryzowane narzędzia: Skala Kontroli Emocji CECS (Courtauld Emotional Control Scale - CECS), Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności GSES (Generalized Self-Efficacy Scale - GSES) oraz Międzynarodowy Kwestionariusz Negatywnych Doświadczeń Dzieciństwa - ACE-IQ (Adverse Childhood Experiences International Questionnaire).

Należy także podkreślić zasadność i poprawność dobranych metod i narzędzi badawczych.

Badania przeprowadzono w okresie od marca do grudnia 2018r. na terenie województwa mazowieckiego, świętokrzyskiego, łódzkiego oraz lubelskiego. W badaniu wzięło udział 600 osób w wieku 16-18 lat ($M=16,58$; $SD=0,78$), w tym: 379 mężczyzn (63,2%) w wieku 16-18 lat ($M=16,60$; $SD=0,78$) oraz 213 kobiet (35,5%) w wieku 16-18 lat ($M=16,55$; $SD=0,79$).

Uczestnikami badania była młodzież, która na podstawie Postanowienia Sądu Rodzinnego i Nieletnich skierowana została do MOW, bądź na wniosek rodziców i na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanego przez poradnię psychologiczno - pedagogiczną została umieszczona w MOS, gdzie przejawem demoralizacji było zażywanie narkotyków.

Kryteria włączenia do grupy badanej to:

- wiek pomiędzy 16 a 18 rokiem życia,
- posiadanie negatywnych doświadczeń z okresu dzieciństwa,
- zażywanie substancji psychoaktywnych,
- uzyskanie zgody młodzieży na udział w badaniu,
- wyrażenie zgody na udział w badaniu dyrektora placówki MOW, MOS,
- wyrażenie zgody na udział w badaniu opiekuna prawnego osoby badanej.

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa

i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Badanie było dobrowolne i anonimowe. Młodzież biorącą udział w badaniu została poinformowana o jego celowości oraz o możliwości wycofania się z niego na każdym etapie badania.

Na przeprowadzenie badań uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Statystyczna analiza zebranych danych miała kilka etapów. Pierwszy etap przeprowadzonych analiz statystycznych obejmował przygotowanie statystyk opisowych. Dla zmiennych ilościowych obliczono wartości średnie, odchylenia standardowe oraz minimalne i maksymalne wyniki. Dla zmiennych kategoryalnych wyznaczono rozkłady częstości. W celu zweryfikowania założenia o normalnym rozkładzie analizowanych zmiennych przedziałowych zastosowano test Kołmogorowa-Smirnowa. Ponieważ kształt rozkładów większość analizowanych zmiennych istotnie statystycznie odbiegał od rozkładu normalnego w kolejnych analizach statystycznych wykorzystano metody, które rozkładu normalnego nie wymagają. W obliczeniach dotyczących zależności pomiędzy zmiennymi, tj. zależności pomiędzy nasileniem i częstością negatywnych doświadczeń w dzieciństwie a kontrolą emocji i poczuciem własnej skuteczności wykorzystano metodę bootstrappingu przy liczbie losowań wynoszącej 1000.

W oparciu o tę metodę obliczono współczynniki korelacji oraz wyznaczono dla nich przedziały ufności. W celu określenia tych rodzajów negatywnych doświadczeń w dzieciństwie, których nasilenie i częstość miała kluczowe znaczenie dla kontroli emocji i poczucia własnej skuteczności analizę korelacji uzupełniono analizą regresji, również opartą na metodzie bootstrappingu. Do analizy regresji włączono te wskaźniki nasilenia i częstości negatywnych doświadczeń w dzieciństwie, dla których w analizie korelacji otrzymano istotne statystycznie zależności z kontrolą emocji lub poczuciem własnej skuteczności. Kolejne wymiary kontroli emocji i poczucie własnej skuteczności analizowano w odrębnych modelach analizy regresji. W analizach dotyczących różnic międzygrupowych, tj. różnic pomiędzy grupą osób, które doświadczyły od jednego do czterech negatywnych wydarzeń w dzieciństwie i grupą osób, które doświadczyły od pięciu do dwunastu negatywnych wydarzeń w dzieciństwie oraz różnic międzypłciowych, wykorzystano nieparametryczny test U Manna-Whitneya, który służy do porównywania wyników w dwóch grupach i również nie opiera się na założeniu o rozkładzie normalnym zmiennych, w zakresie których dokonuje się porównań.

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa
i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Wyniki badań Doktorantka opracowała zgodnie z wytyczonym tokiem postępowania metodologicznego.

Z analizy wyników badań przeprowadzonych przez Doktorantkę wynika, iż 97% młodzieży (16-18 lat) przebywającej w MOW-ach lub w MOS-ach doznała w swym życiu przynajmniej jednego z wyszczególnionych w Kwestionariuszu ACE-IQ typów negatywnych doświadczeń, zaś 64% respondentów doświadczyło czterech i powyżej zdarzeń negatywnych w swym życiu. Do najczęściej występujących rodzajów negatywnych doświadczeń należą: bycie świadkiem przemocy w rodzinie 72%, separacja, rozwód lub śmierć rodzica 66%, nadużywanie alkoholu i/lub narkotyków przez domownika 58%, zaniedbanie emocjonalne 54% oraz bycie świadkiem przemocy w środowisku 46%, przemoc emocjonalna 32%, zaniedbanie fizyczne 24%, choroba psychiczna 24%.

Wyniki badań prowadzone przez Autorkę wskazują na bezpośredni związek pomiędzy liczbą negatywnych doświadczeń przeżytych w okresie dzieciństwa a poziomem emocji u młodzieży zażywającej narkotyki. Kumulacja niekorzystnych doświadczeń odgrywa większe znaczenie niż czynnik pojedynczy. Uzyskane wyniki wskazują, iż zarówno osoby, które doświadczyły od jednego do czterech ACE (29,27%), jak i osoby, które doświadczyły od pięciu do dwunastu ACE (28,43%) miały przybliżoną wartość poczucia własnej skuteczności. Badana młodzież doznająca negatywnych doświadczeń w dzieciństwie wykazuje niskie poczucie własnej skuteczności oraz mają niewłaściwe relacje interpersonalne. Nasilenie i częstość negatywnych zdarzeń w dzieciństwie były większe wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Część empiryczna jest bardzo ciekawa poznawczo. Wyniki badań własnych przedstawiono w postaci zarówno tabelarycznej, jak i graficznej, co ułatwia przekaz i odbiór treści. Podsumowując część empiryczną, pragnę podkreślić, że wyniki zostały opracowane szczegółowo, a kierunki statystycznej analizy wyników badań wskazują na profesjonalizm Doktorantki w zakresie badań jakościowych bazujących na statystyce.

W rozdziale Dyskusja, który kończy część empiryczną dysertacji Doktorantka podsumowała wyniki swoich badań. Obszerna i bardzo dobrze napisana dyskusja konfrontuje otrzymane dane z współczesnym, dobrze dobranym piśmiennictwem.

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa

i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIwersYTET
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Doktorantka wykazała się umiejętnością krytycznej oceny uzyskanych wyników. Przeprowadzona dyskusja wskazuje na dobry warsztat naukowy Autorki rozprawy.

Na podstawie uzyskanych wyników Doktorantka sformułowała następujące wnioski:

1. W grupie młodzieży zażywającej narkotyki najczęstszymi typami negatywnych doświadczeń są: przemoc w rodzinie, rozwód/separacja/śmierć rodzica, nadużywanie alkoholu lub narkotyków przez domownika oraz zaniedbanie emocjonalne.
2. Im większa jest liczba negatywnych doświadczeń w dzieciństwie tym wyższa kontrola depresji.
3. U osób, które cechuje większe nasilenie przemocy fizycznej oraz większa częstość zaniedbania emocjonalnego występuje większa kontrola depresji.
4. Osoby, u których występuje wysoki poziom zaniedbania emocjonalnego cechuje mniejsza zdolność kontroli gniewu.
5. Liczba negatywnych doświadczeń w dzieciństwie nie różnicuje poziomu poczucia własnej skuteczności.
6. Poziom poczucia własnej skuteczności jest zależny od nasilenia negatywnych doświadczeń w dzieciństwie. Im większe nasilenie i częstość negatywnych doświadczeń w dzieciństwie, tym poczucie własnej skuteczności mniejsze.
7. Nasilenie i częstość negatywnych doświadczeń w dzieciństwie, w grupie osób zażywających narkotyki jest większa wśród kobiet niż wśród mężczyzn. Kobiety charakteryzują się mniejszą kontrolą gniewu i większą kontrolą depresji.

Wysunięte przez Doktorantkę wnioski są spójne z postawionym celami pracy oraz wynikami przeprowadzonych badań.

Z obowiązku Recenzenta pragnę zwrócić uwagę Doktorantce na stosowane w dysertacji określenia osób badanych jako „Kobiety” i „Mężczyźni” ze względu na wiek badanych (16-18 lat) proponuję „Dziewczyny” i „Chłopcy”. Niniejsza uwaga nie obniża mojej wysokiej oceny rozprawy doktorskiej.

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa
i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzińska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl

UNIwersYTET
JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM
MEDICUM

Konkluzja końcowa

Na zakończenie oceny wartości poznawczej i aplikacyjnej recenzowanej rozprawy doktorskiej pt., *Negatywne doświadczenia z dzieciństwa a poczucie skuteczności i radzenie sobie z emocjami u młodzieży zażywającej narkotyki* mgr Anety Pawlińskiej, wyrażam pogląd, iż Doktorantka wykazała się rozeznaniem zastanej wiedzy teoretycznej oraz dojrzałością warsztatu badawczego. Metodologia i przebieg badania miały solidne podstawy w przedstawionym przeglądzie literatury. Tekst rozprawy napisany jest starannie, poprawnym językiem.

Doktorantka w poszczególnych frazach swojej dysertacji wykazała się wysokim poziomem znajomości zagadnienia. Formalna struktura rozprawy doktorskiej nie budzi logiczno-metodologicznych zastrzeżeń. Zamierzony plan analiz został przeprowadzony konsekwentnie, z wykorzystaniem różnorodnych, zaawansowanych, adekwatnych metod analizy statystycznej.

Badania niewątpliwie są nowatorskie ponadto były czasochłonne, wymagają pracowitości, dokładności i rzetelności.

Doktorantka dokonała obszernej analizy zebranych danych, zaś uzyskane wyniki przedstawiła w jasny i zrozumiały sposób.

W podsumowaniu stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. „*Negatywne doświadczenia z dzieciństwa a poczucie skuteczności i radzenie sobie z emocjami u młodzieży zażywającej narkotyki*” mgr Anety Pawlińskiej spełnia warunki określone w art. 11 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych, to jest stanowi oryginalne rozwiązanie zagadnienia naukowego oraz dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej i umiejętności tworzenia warsztatu badawczego.

Ogólnie oceniam niniejszą pracę bardzo pozytywnie i mam zaszczyt przedstawić Wysokiej Radzie Wydziału Lekarskiego i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach wniosek o dopuszczenie mgr Anety Pawlińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Marta Makara-Studzinska
specjalista psycholog kliniczny
specjalista zdrowia publicznego

Wydział Nauk o Zdrowiu

Instytut Pielęgniarstwa

i Położnictwa

Zakład Psychologii Zdrowia

prof. dr hab.

Marta Makara-Studzinska

Kierownik Zakładu

ul. Kopernika 25

PL 31-501 Kraków,

tel: +48 (12) 421 40 10

fax: +48 (12) 429 48 72

marta.makara-studzinska@uj.edu.pl